

Nr 330

Av herr **Håstad**, om avdragsrätt vid beskattningen av donationer till vetenskaplig undervisning och forskning.

Vid 1950 års riksdag väckte jag en motion om avdragsrätt vid taxering för donationer för vetenskaplig undervisning och forskning. Efter vissa jämförelser mellan förhållandena i USA — i vilket land en sådan generell ehuru begränsad avdragsrätt finnes — och i Sverige och efter en erinran om de svenska statsmakternas många erkännssamma insatser till förmån för vetenskapen hette det i motionen:

Det som kanske mest inger oro för framtiden är faran för sådana statsfinansiella kriser, som åstadkomma en eftersläpning i den nödvändiga successiva utbyggnaden av våra universitet, fackhögskolor eller särskilda forskningsanstalter. Om något i görligaste mån måste vara »up to date», så är det just den vetenskapliga utrustningen. Fem års dröjsmål med en behövlig institution betyder i sak att en generation studerande där går miste om den bästa möjliga utbildning innan de gå ut i det praktiska eller produktiva livet. Det kan inte förnekas, att de allra senaste årens ekonomiska tryck ger en föränning om de risker att komma efter i utvecklingen, som den svenska vetenskapen i praktiken ej kan undgå att allvarligt räkna med. Det är främst med tanke på dessa farhågor, som vetenskapens och forskningens problem här lagts upp.

Förr i tiden kunde ett kostnadsbehov i stor utsträckning tillgodoses genom donationer. Särskilt högskolorna i Stockholm och Göteborg kunde växa upp endast tack vare enskildas nitälskan för den högre utbildningen. Även statsuniversiteten profiterade av samma intresse. Enskilda, som tillhörde de bättre situerade och som voro intresserade att främja den högre odlingen, kände sig på vederbörande orter liksom ansvariga för att lärdomsanstalterna ej blott höllos uppe utan även utbyggdes och utvecklades. I många andra länder och alldeles särskilt i USA har den vetenskapliga forskningen och undervisningen varit föremål för de enskildas ofta enastående omsorg, delvis tack vare gynnsammare skattelagstiftning.

Tack vare dessa enskilda personers välvilja och hjälpsamhet var det — och detta bör särskilt understrykas — möjligt att snabbt realisera uppkomna önskemål. Flera år av utredningar, yttranden och väntan i anslags-äskandens långa kö behövde inte förloras. Den byråkratiska tågordningens avigsidor undgöingos. Den vetenskapliga expansionen kunde smidigt och resolut anpassas efter aktuella behov; inte minst ökades utsikterna att rationellt utnyttja tillgängliga vetenskapliga kapaciteter. Stort utrymme fanns, kort sagt, för de djärva initiativen.

Det behöver inte särskilt utläggas att de minskade möjligheterna för lärdomsinstitutionerna under senare år att erhålla enskilda donationer sammanhånga dels med det ökade skattetrycket, dels med avsaknaden av rättighet för donatorerna att få avdraga donationerna vid beskattningen.

Utan att skattetrycket i detta sammanhang diskuteras skall här blott avdragsfrågan tas upp.

Utgångspunkten för det efterföljande är den bestämda övertygelsen att staten, som numera så gott som helt bär ansvaret för den vetenskapliga undervisningens och forskningens utveckling och förkovran, i framtiden inte blir i stånd att ensam sörja härför. All sannolikhet talar för att det allmänna och enskilda — privatpersoner eller företag — måste samverka härvidlag, på samma vis som tidigare skedde. De enskildas bidrag äro framför allt önskvärda såsom medel ägnade att snabbt och smidigt tillgodose tillfälliga behov eller speciella önskemål, vilkas uppfyllande eljest troligen skulle få anstå.

För att stimulera enskilda att stödja våra lärdomsanstalter i en mera verksam skala torde det vara nödvändigt att i någon form lätta på reglerna om förbud för skatteavdrag för dylika gåvor. Då det emellertid torde vara otänkbart att — på sätt som skedde rörande t. ex. gåvor till luftvärnets vid 1942 års riksdag — en generell avdragsrätt i hithörande fall skulle godkännas av riksdagen och då en sådan rätt dessutom skulle kunna missbrukas, är det uppenbart ofrånkomligt att knyta vissa villkor till avdragsrätten. Som ett sådant villkor — och troligen som ett betryggande villkor — kunde den regeln inskrivas i hithörande skattelag, att avdrag endast medges för sådan donation, som Kungl. Maj:t godkänner. Därigenom skulle det vinnas säkerhet för att det av donatorer föreskrivna ändamålet kunde rubriceras såsom någonting ur allmänna synpunkter behjärtansvärt och värdefullt, även om det inte alltid behöfve tillhöra de mest prioriterade.

Självfallet skulle en sådan regel, liksom varje annan avvikelse från skattesystemets huvudregler, framkalla åtskilliga mer eller mindre komplicerade detaljproblem. Sålunda uppstår frågan, om denna betingade avdragsrätt skulle vara tillämplig vid alla donationer för vetenskapliga ändamål, oberoende av om donationerna voro stora eller små. Andra spörsmål äro om avdragsrätten skulle få utsträckas över mer än ett år och om den skulle gälla kommunalbeskattningen eller blott statsbeskattningen. Ytterligare — för att fortsätta exemplifieringen — kan det diskuteras, om donerandet skulle få föregås av förhandlingar med Kungl. Maj:t och göras beroende av om vederbörligt godkännande i förväg kan vinnas. Utan att här något försök skall eller kan göras att anvisa lösningar för olika uppkommande detaljfrågor skall här blott rent allmänt anföras, att fruktan för detaljvärigheterna inte bör få stå i vägen, om själva syftet anses förtjänt av att realiseras; det måste med andra ord vara något fel i hela skattesystemet, om skattelagstiftningens krånglighet tas till intäkt för att avvisa lösningar, som eljest ur allmänna samhällsliga synpunkter vore värda att genomföras.

Om avgörandet angående avdragsrätt eller inte på sätt här ovan skisserats lägges i Kungl. Maj:ts hand, synes dessutom behovet av detaljbestämmelser reduceras i hög grad, ty sannolikt skulle regeringen, ställd under riksdagens och den allmänna opinionens kontroll, snart ha prövat sig fram till en tämligen fast praxis.

Även frågan om beskattningen av testamentariska förordnanden för vetenskapliga ändamål borde vid en eventuell ändring av avdragsrätten tas upp till dryftande.

Här har endast den vetenskapliga undervisningen och forskningen varit i åtanke. Givetvis finns det många andra ändamål, för vilka en uppmjukning av avdragsrätten kan framstå såsom synnerligen skälig. Även med erkännande härav bör det dock invändas, dels att staten ensam bär det yttersta ansvaret för universitet, fackhögskolor och forskningsanstalter, till skillnad

från vad som gäller för de flesta andra tänkbara kulturella ändamål, dels att det allmänna och de enskilda tidigare i vår andliga odlings historia på knappast något annat område samverkat så mycket till att befördra utvecklingen som i fråga om högre läroanstalter, dels att enskilda — och det gäller inte minst de moderna företagen — i fråga om den tekniska, naturvetenskapliga eller samhällsekonomiska forskningen knappast på något område kunna tänkas göra en lika betydande insats som beträffande vetenskap och forskning. Själva tanken att göra avgränsningar och differentieringar i beskattningen är ju för övrigt alls inte ny, även om varje särbestämmelse kan ur någon synpunkt vara diskutabel; här skall blott erinras om 1942 års riksdagsbeslut rörande stiftelsers och ideella föreningars skatteplikt.

Gentemot den troliga invändningen, att staten vid ett förverkligande av motionens tanke skulle gå miste om välbehövliga skatteintäkter bör här till sist endast understrykas att staten sannolikt skulle allt sammantaget göra en vinst. Ty till vetenskapen och forskningen skulle ju alltid inflyta mer än vad staten utan avdragsrätt för donationen skulle ha erhållit i skatt. Och säkerligen skulle många av de ändamål, för vilka donationer komme att göras, annars förr eller senare ha måst täckas genom statsanslag.

Motionen utmynnade i en hemställan om en skyndsam utredning och förslag i syfte att avdragsrätt införes för donationer till vetenskaplig undervisning och forskning, förutsatt att varje donationsändamål godkännes av Kungl. Maj:t.

Motionen avslogs. Det anfördes av bevillningsutskottet, att det då rådande statsfinansiella läget inte kunde motivera ett frångående av den tidigare från riksdagens sida uttalade uppfattningen att främjandet av allmännyttiga ändamål icke borde ske genom skattelättnader utan — i den mån statligt stöd vore påkallat — genom statsanslag. Uttalandena i debatten voro emellertid icke lika avvisande.

Under de år, som gått sedan motionen väcktes, ha å ena sidan kraven på upprustning av universitet och fackhögskolor starkt stegrats och å andra sidan de statsfinansiella svårigheterna i utomordentlig grad skärpts. Donationerna för vetenskapliga ändamål ha också blivit allt färre, åtminstone om det ej rört sig om testamenten. Även med allt erkännande av statsmakternas ansträngningar att förstärka universitetens och fackhögskolornas utrustning och kapacitet ökar för varje år listan i statsverkspropositionen över avvisade anslagsframställningar. Behovet av donationer för att snabbt realisera trängande önskemål är därför nu vida större än för åtta år sedan, och vad i motionen då skrevs är i dag än mer aktuellt.

Med hänvisning till motionen hemställer jag,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning och förslag i syfte att avdragsrätt införes för donationer till vetenskaplig undervisning och forskning, förutsatt att varje donations ändamål godkännes av Kungl. Maj:t.

Stockholm den 26 januari 1958

Elis Håstad